

ZINĀTNISKIE RAKSTI

---

*Valdis Bērziņš, Normunds Grasis,
Andrejs Vasks, Egita Ziediņa*

JAUNI ^{14}C DATĒJUMI ARHEOLOĢISKIEM PIEMINEKĻIEM RIETUMLATVIJĀ

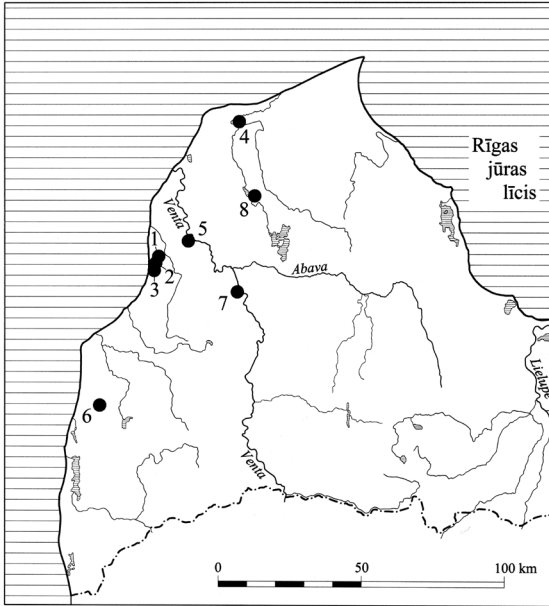
Pēdējos gados notikuši lielāka vai mazāka apjoma pētījumi vairākos akmens, agro metālu un dzelzs laikmeta pieminekļos Kurzemes rietumdaļā. No jauna analizēts arī agrāk iegūts arheoloģiskais materiāls. Šo pieminekļu hronoloģija precizēta, datējot paraugus ar radioaktīvā oglekļa ^{14}C metodi. Lai iegūtos rezultātus pēc iespējas ātrāk ievestu zinātniskajā apritē, šajā rakstā apkopoti jaunie datējumi. Tie pārsvarā apstiprina uz arheoloģiskā materiāla balstītos secinājumus par pieminekļu hronoloģiju, bet atsevišķos gadījumos liek pārskatīt iepriekš izteiktos pieņēmumus.

2004., 2006. un 2007. gadā kopā iegūti 20 datējumi no astoņiem arheoloģiskiem pieminekļiem Rietumlatvijā (tabula; 1.–3. attēls). Trīs paraugi datēti Upsalas Universitātes Angstrēma laboratorijā (šifrs Ua-), izmantojot paātrinātāja masas spektrometrijas metodi, pārējie – Tallinas Tehnoloģijas universitātes Ģeoloģijas institūta Radioaktīvā oglekļa datēšanas laboratorijā (šifrs Tln-) vai Krievijas Zinātņu akadēmijas Materiālās kultūras vēstures institūta laboratorijā Sanktpēterburgā (šifrs Le-), lietojot konvencionālas ^{14}C datēšanas metodes. Trīspadsmit datējumus apmaksāja Valsts kultūrkapitāla fonds, septiņus – Latvijas Zinātnes padome.

Visi datējumi kalibrēti, izmantojot programmas *OxCal* versiju 3.10 (lietota kalibrācijas likne *IntCal04.14c*).¹

Svarīgi atzīmēt, ka daļa šajā apkopojumā iekļauto pieminekļu šobrīd pārstāvēta tikai ar vienu datējumu. Šajos gadījumos iespējami tikai provizoriski secinājumi par attiecīgā pieminekļa vecumu: hronoloģijas precizēšanai nepieciešams veikt papildus datējumus.

Vissenākais datējums iegūts no **Vendzavu mezolīta apmetnes** Ventspils novada Užavas pagastā (Ua-34544; ap 7290.–7060. kal. g. pr. Kr.), kur izrakumi notika Valda Bērziņa vadībā 1996., 1998. un 2000. gadā. Ogļu paraugs ņemts 4. objektā – 25 cm dziļā bedrē zem aramkārtas, kurā atrastas krama nažveida šķīlas un atšķīlas, cilvēka un dzīvnieku

1. att. Datēto pieminekļu izplatības karte:

- 1 – Vendzavas, 2 – Celmi,
3 – Sārņate, 4 – Piedāgi,
5 – Priednieki, 6 – Lāmas,
7 – Padure, 8 – Puze

kauli. Apmetne iepriekš attiecināta uz vēlo mezolītu, pamatojoties uz apsvērumu, ka šī vieta kļuva apdzīvojama tikai laikā, kad Litorīnas jūras līmenis senās Ventspils lagūnas dienviddaļā jau bija nokrities līdz apmēram 4,5 m virs mūsdienu jūras līmeņa, t.i., regresijas laikā pēc Litorīnas jūras 1. transgresijas.² Tomēr jauniegūtais datējums norāda uz vidējo mezolītu, kas atbilst Baltijas jūras baseina iepriekšējai stadijai – Ancilus ezeram. Apdzīvotība Vendzavās tādējādi jāsaista ar Ancilus ezera regresijas laiku, kad ūdens līmenis šajā apkārtnē bija nokrities līdz ne vairāk kā 4,5 m virs mūsdienu jūras līmeņa. Tam sekojošās Litorīnas jūras 1. transgresijas laikā, kaut gan ūdens līmenis senās Ventspils lagūnas dienviddaļā sasniedza 5–6 m virs mūsdienu jūras līmeņa,³ tādējādi applūdinot visu apmetnes teritoriju, apdzīvotības pēdas netika pilnībā iznīcinātas. Šīs versijas apstiprināšanai vai noraidīšanai tomēr būtu nepieciešami papildu ¹⁴C datējumi.⁴

Jauns hronoloģiskais pieturas punkts iegūts Ventspils novada Užasvas pagastā **Celmu mezolīta un vēlā neolīta apmetnē**, kurā pētījumi veikti 2000. un 2001. gadā.⁵ Dzīvesvieta atrodas apmēram 2,5 km no iepriekš aplūkotās Vendzavu apmetnes, taču atšķirībā no tās izvietota reliкто kāpu piekājē starp Sārņates purvu un jūru, apmēram 7,5–8,0 m virs mūsdienu Baltijas jūras līmeņa. Dzīvesvieta veidojusies kāpu smiltīs un ir bez izteikta kultūrslāņa.

¹⁴C datējumiem izvēlēts mezolīta *mītnes komplekss*, kas ietver pašu mītnes vietu un divus pavardus (nr. 1 un 4). Datēti divi kokogļu pa-

raugi, taču iegūtie rezultāti ir pretrunīgi. Pirmais paraugs ņemts no mītnes vietu iezīmējošā apmēram $3,8 \times 3,2$ m lielā laukuma virsmas. Iegūtais datējums attiecas uz vidējo mezolītu (Tln-2917; ap 6450.–6260. kal. g. pr. Kr.), kas šobrīd uzskatāms par apmetnes mezolīta apdzīvotības galveno pieturas punktu. Otrs datētais paraugs ņemts no 4. pavarda, kas atrodas pie iepriekš minētās mītnes vietas, taču šeit iegūtais rezultāts norāda uz vēlo bronzas laikmetu (Tln-2916; ap 1110.–840. kal. g. pr. Kr.). Datējums ir pretrunā gan ar pavadā, gan tā apkārtnē iegūto materiālu. Kāds tam varētu būt iemesls?

Celmu apmetnes vidējā mezolīta un vēlā neolīta auklas keramikas kultūras atradumi nav stratigrāfiski stingri norobežoti. Neolīta senlietas un keramika vairāk fiksēta stratigrāfiski augstākos slāņos, bet virkne iespējamo šī perioda objektu iesniedzas dziļāk. Pat pieļaujot varbūtību, ka 4. pavards saistīts ar vēlā neolīta auklas keramikas kultūru, ka mezolīta atradumi pavadā nokļuvuši nejauši un auklas keramika varēja pastāvēt bronzas laikmeta sākumā, arī tad – vismaz no arheoloģiskā viedokļa – tik vēls datējums nav izskaidrojams.

Ar diviem jauniem datējumiem papildināta **Sārnates neolīta apmetnes** datējumu sērija (Ventspils novada Užavas pagastā). Paraugi izraudzīti no Lūcijas Vankinas vadīto izrakumu kolekcijas materiāliem, kas glabājas Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā. Datējums no piederuma uz agrās Sārnates tipa keramikas trauka lauskas ar sīku zobiņu ornamentu, kas iegūta I_D mītnē (Ua-33828; ap 4365.–4265. kal. g. pr. Kr.), šobrīd ir senākais neolīta datējums Rietumlatvijā. Ornamētā uz agrās Sārnates tipa keramikas, kas iegūta M_D mītnē un citās mītnēs, skaidri saskatāma ķemmes un bedrīšu keramikas ietekme, toties uz I_D mītnē iegūtās keramikas šādas ietekmes pazīmes nav novērojamas. Nav izslēgts, ka šī Sārnates mītne apdzīvota laikā, pirms Rietumlatvijā parādījās ķemmes un bedrīšu keramikas ietekme.

Datētas arī kokogles, kas savāktas 1958. gada izrakumu laikā vienā no četriem Sārnates R_z/R_D mītnes pavadjiem. Diemžēl mūsdienās vairs nav iespējams noskaidrot, kurā pavadā paraugs ņemts. Dažu pavardu tuvumā nelielā daudzumā iegūta agrā Sārnates tipa keramika, tomēr datējums (Tln-2918; ap 3500.–3100. kal. g. pr. Kr.) drīzāk atbilst jau agrāk iegūtajiem datējumiem no mītnēm ar vēlo Sārnates keramiku.⁶ Tā kā parauga ņemšanas vieta un saistība ar vienu vai otru keramikas tipu nav precīzi nosakāma, tad šī datējuma nozīmi grūti interpretēt.

Pirmais datējums, kas attiecināms uz ķemmes un bedrīšu keramikas kultūru Rietumlatvijā, iegūts jaunatklātajā **Piedāgu apmetnē** (Tln-2922; ap 4230.–3810. kal. g. pr. Kr.), kur 2002. gadā norisa nelieli pārbaudes izrakumi. Apmetne atrodas Ventspils novada Ances pagastā Irves līdzenuma dienvidu daļā, Irbes upes labajā krastā. Ogļu paraugi ņemti no 1. pārbaudes tranšējas 3. mītņu slāņa pavarda – 120 cm

dziļumā. Apmetnē konstatēti trīs apdzīvotības slāņi, kas liecina par mītņu atkārtotu atjaunošanu vienā un tajā pašā vietā. Trešais slānis, no kura paņemts minētais paraugs, saistāms ar agrāko mītņu slāni, ko raksturo intensīvāka apdzīvotība – biežāka un blīvāka oglišu kārtā, ķemmes un bedrīšu keramikas lausku koncentrācijas vieta (vairāk nekā 200 lausku) un pavarda daļa, ko pilnībā neizdevās atsegt. Piedāgu apmetnē iegūtā ķemmes un bedrīšu keramika, kā arī putekšņu spektri rāda samērā lielu cilvēka aktivitāti atlantiskā laika beigu posmā un subboreālajā laikā. Pamatojoties uz šiem apsvērumiem, apmetnes apdzīvotība attiecināma uz vidējo neolītu, ko apstiprina arī jauniegūtais datējums.

Priednieku apmetne ir pārstāvēta ar diviem datējumiem. Minētā apmetne, kur 2004. gadā aizsardzības izrakumi notika Andreja Vaska vadībā, atrodas Ventspils novada Ziru pagastā Ventas kreisajā krastā upes plašās palienes malā ap 700 m no upes gultnes. Apmetnei izvēlētā vieta ir ap 200 m garš (ziemeļu–dienvidu virzienā) un ap 150 m plats (austrumu–rietumu virzienā) grants paugurs. Tā augstums pret palienes malu sasniedz 2 metrus. Kultūrslānis izplatīts visā paugura teritorijā, tai skaitā arī Priednieku māju pagalmā, un aizņem ap 3 ha lielu platību. Tā biezums paugura centrālajā daļā sasniedz 70–90 cm, bet perifērijā samazinās līdz 25–30 centimetriem. Apmetnes centrālā daļa 0,66 ha platībā izpostīta ar grantskarjeru.⁷

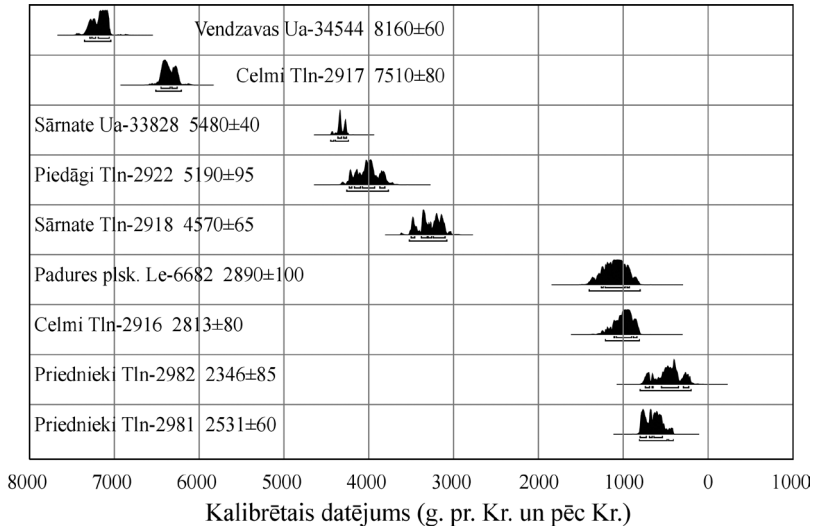
Apmetnes apdzīvotībā izšķirami trīs posmi. Pirmais – senākais ir mezolīts 8.–6. gadu tūkstoši pr. Kr., kas atklājās tikai 2004. gada izrakumu laikā. Šo posmu raksturo krama priekšmetu un kādas kaula harpūnas fragmentu atradumi. Ar senāko posmu saistāmus celtniecības objektus neizdevās konstatēt. Nākamais apmetnes apdzīvotības posms ir bronzas un senākais dzelzs laikmets 1. gadu tūkstoši pr. Kr. Uz šo posmu attiecas divu akmens cirvju fragmentu atradumi, švīkātā un daļa gludās keramikas. Tāpat ar šo laiku saistāmas atklātās apbūves paliekas – akmeņu pavardi, t.s. saimniecības bedres un stabu vietas. Trešais apdzīvotības posms saistīts ar dzelzs laikmetu 1. gadu tūkstoši pēc Kr. Tam piederīga daļa gludās keramikas, bronzas spirālītes, kā arī dzelzs ieguves sārņi. Šī laika celtniecības objekti netika identificēti. Iegūtie materiāli neļauj noteikt precīzāk šī posma hronoloģiskās robežas, tomēr šķiet, ka pārrāvums apdzīvotībā starp senāko dzelzs laikmetu un sekojošajiem dzelzs laikmeta posmiem nav bijis; apmetnes pamešanas laiks gan paliek atklāts jautājums.

Divi kokogļu paraugu datējumi ir saistīti ar apmetnes apdzīvotības otro posmu. Viens no tiem iegūts apmetnes centrālajā daļā 3×3 m lielā izrakumu laukumā. Kultūrslānis te bija 80 cm biezs, tumšs, ar degušu akmeņu drumslām. Te atklāja 0,4–0,5 m pamatzemē iedziļinātas celtnes daļu. Celtnes stūrī bija akmeņu pavards 0,8 m diametrā. No šī pavarda 60 cm dziļumā arī tika paņemts minētais

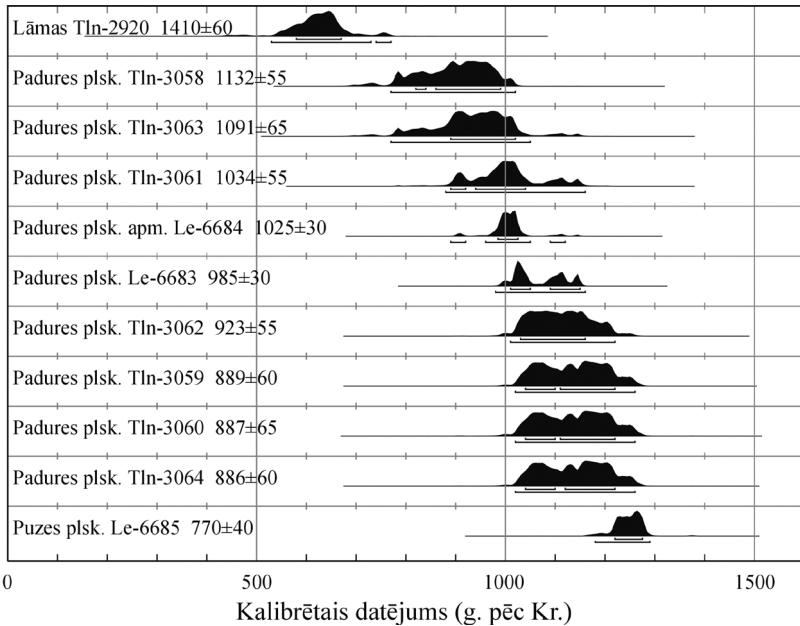
paraugs Tln-2982. Iegūtais rezultāts rāda visai plašu laika intervālu – no 740. līdz 230. kal. g. pr. Kr. Izvēloties šaurāku intervālu ar 51,7% ticamību, uzrādītais datējums ir 550.–350. kal. g. pr. Kr., kas atbilst bronzas laikmeta pašām beigām un senākajam dzelzs laikmetam. Atradumu lielāko daļu veidoja māla trauku lauskas ar gludu virsmu (182), lai gan nedaudz bija arī švikātā keramika (10 fragmenti). Bez tam te atrada māla krellīti un dzelzs (naža?) asmeni, kā arī dažas krama atšķīlas.

Otrs kokogļu paraugs tika paņemts no izrakumu laukuma apmetnes dienvidaustrumu perifērijā. Šeit atsegta plānā apaļa bedre 110 cm diametrā, kas 65 cm iegāja pamatzemē. Bedrei bija samērā stāvas sienas un plakana apakša, tā bija pildīta ar piesātinātu, ogļainu kultūrslāni. Pildījuma apakšējā daļā iezīmējās ap 10 cm bieza īpaši ogļaina josla, kas lokveidā ieslīga bedrē. Iespējams, ka tās ir bedres koka seguma paliekas. No šejienes ņemtā parauga Tln-2981 datējums bija 800.–540. kal. g. pr. Kr., tātad nedaudz agrāks par paraugu Tln-2982. Bedrē atrada 91 švikātu un 28 gludas trauku lauskas, kā arī pusi māla bļodiņas ar gludu virsmu. Parauga datējums rāda, ka bedre pilnībā attiecas uz vēlo bronzas laikmetu. Uzmanību saista švikātās un gludās keramikas lausku skaitliskās attiecības iedziļinātajā celtņē apmetnes centrālajā daļā, no vienas puses, un saimniecības bedrē apmetnes perifērijā atrastās, no otras. Iedziļinātajā celtņē 95% lausku bija ar gludu un tikai 5% ar švikātu virsmu. Savukārt no bedrē atrastajām trauku lauskām tikai 24% bija ar gludu virsmu, bet pārējās (76%) bija švikātas. Iespējams, šie cipari atspoguļo švikātās keramikas pakāpenisku nomainīšanu ar gludo bronzas laikmeta beigās un senākajā dzelzs laikmetā. Salīdzinot abu paraugu sniegtos datus, rodas iespaids, ka bronzas laikmetā senākā apdzīvotība lokalizējās apmetnes dienviddaļā, bet vēlāk apmetnes centrs pārvietojās uz ziemeļiem. Šo novērojumu pārbaudei būtu nepieciešami plašāki lauka pētījumi.

Viens datējums iegūts no Ploces purva apkārtnes (Tln-2920; ap 580.–670. kal. g. pēc Kr.) Grobiņas novada Medzes pagastā. 2004. gadā Ālandes upes ielejas teritorijā ap Tāšu ezeru un Ploces purvu norisa arheoloģiskā apzināšana Egītas Ziedīņas vadībā. Pie Ploces purva atklātas trīs akmens laikmeta apmetnes (Vētru apmetne, Lāmu I un II apmetne) un vairākās vietās iegūti savrupatradumi. Lai precizētu jaunatklātās **Lāmu I apmetnes** kultūrslāņa saglabāšanās pakāpi, 2004. gadā veikti nelieli pārbaudes izrakumi dažādās apmetnes teritorijas daļās. Datēšanai ņemts slapjas koksnes (oša stumbra) paraugs no 5. pārbaudes tranšējas, kura atradās pētāmās teritorijas purvainajā daļā. Minētais koksnes paraugs iegūts 50 cm dziļumā, tieši virs horizontāli veidota koku mizu slāņa. Spriežot pēc apmetnes augstākajā daļā iegūtajiem krama un akmens rīku atradumiem, Lāmu

2. att. Kalibrēto ¹⁴C datējumu grafisks attēlojums, agrākie datējumi (vidējais mezolīts – senākais dzelzs laikmets)

3. att. Kalibrēto ¹⁴C datējumu grafisks attēlojums, vēlākie datējumi (agrās dzelzs laikmets – viduslaiki)

I apmetne bijusi apdzīvota vidējā/vēlajā mezolītā. Savukārt jauniegūtais datējums norāda, ka koku un mizu klāsts saistāms ar vidējo dzelzs laikmetu un atbilst Ploces purvam pretējā malā esošajiem Ošeniķu senkapiem.⁸ Līdz ar to šis datējums neievieš jaunu pieturas punktu jaunatklātās apmetnes hronoloģijas skaidrošanā.

Ar deviņiem datējumiem ir pārstāvēts **Padures (Beltes) pilskalns** un ar vienu datējumu – **pie pilskalna esošā apmetne**. Padures pilskalnā izrakumus 2003., 2005.–2007. gadā vadīja Andrejs Vasks, bet pilskalna apmetnē 2003. gadā – Jānis Asaris.⁹ Padures pilskalns ar apmetni atrodas Kuldīgas novada Padures pagastā 220 m uz ziemeļaustrumiem no Beltu mājām Ventas kreisajā krastā. Tas ierīkots uz zemes izvirzījuma, kuru no ziemeļiem robežo Kukupītes 18–20 m dziļā grava, bet no dienvidiem – cita, ap 15 m dziļa grava ar muklāju apakšā. No austrumiem piekļūšanu pilij ierobežo 20 m augstais un stāvais Ventas krasts. Savukārt no atklātās rietumu puses izrakts grāvis, bet plakumā uzbērts ap 4 m augsts valnis. Ap 3 ha lielā apmetnes teritorija aptver pilskalnu no trim pusēm, tai skaitā arī no ziemeļiem viņpus dziļās Kukupītes gravas. Četrās izrakumu sezonās no pilskalna apmēram 1900 m² lielā plakuma ir izpētīti 279 m², t.i., apmēram 15%, bet apmetnē veikti tikai nelieli pārbaudes izrakumi 41 m² kopplatībā. Spriežot pēc arheoloģiskā materiāla, pilskalna apdzīvotībā izšķirami trīs posmi – agro metālu periods, vidējais un vēlais dzelzs laikmets un vēsturiskie laiki 16.–17. gadsimtā.

Uz agro metālu periodu attiecas kokogļu paraugs Le-6682, kas tika paņemts I izrakumu laukumā no akmeņiem krauta pavarda, kas atklājās uz gaišās pamatzemes 50 cm dziļumā. Uzrādītais datējums bija 1260.–930. kal. g. pr. Kr., tātad bronzas laikmeta vidus. Pavardā atrada 112 švikātās un 15 agrās apmestās virsmas trauku lauskas, akmens graudberzi un kādu neskaidras funkcijas raga priekšmetu. Padures pilskalns ir pirmais pilskalns Rietumlatvijā, kur iegūts tik agrs datējums, un tas liecina, ka arī šajā Latvijas daļā pilskalni sāka parādīties jau 2. gadu tūkstoša pr. Kr. beigās.

Pārējo astoņu paraugu uzrādītie datējumi attiecas uz vēlo dzelzs laikmetu. Paraugu Tln-3058 (kokogles) paņēma no pavarda III izrakumu laukumā 75 cm dziļumā. Tā datējums bija 820.–990. kal. g. pēc Kr., tātad vēlā dzelzs laikmeta pirmā puse. Pavardā atrada ovālu šķīlamakmeni un dzelzs naža fragmentu. Spriežot pēc atradumiem depozītos un kapu inventāros, šādi šķīlamakmeņi attiecas uz 5.–6. gs., taču, ievērojot atradumus Āraišu ezerpilī, Aizkraukles pilskalnā un Mārtiņsalā, pieļaujama arī to vēlāka izmantošana.¹⁰ Paraugs Le-6683 (kokogles) tika paņemts II izrakumu laukumā 55 cm dziļumā no kādas celtnes sienas vietas pamatnes. Parauga datējums bija 1010.–1150. kal. g. pēc Kr. Kokogļu paraugu Tln-3063 paņēma VIII izrakumu laukumā 55–65 cm dziļumā no pamatzemes bedrē

uzbūvētas māla kleķa krāsns drupām. Datējums norādīja uz laiku no 890. līdz 1020. kal. g. pēc Kr. VII izrakumu laukumā pamatzemē ierakta saimniecības bedres (tās diametrs 145 cm, dziļums 45 cm) pildījumā 40–70 cm dziļumā savāktās kokogles rādīja laiku no 890. līdz 1040. kal. g. pēc Kr. (Tln-3061), tātad apmēram to pašu laiku, ko paraugs no māla krāsns, – 10. gs. un 11. gs. pirmo pusi. Apmēram 1 m attālumā atradās no akmeņiem krauts pavards, kas bija izveidots uz aizbērtas senākas saimniecības bedres, kas bija līdzīga iepriekš minētajai (vairākas līdzīgas bedres atklāja arī citos izrakumu laukumos). Kokogles no pavarda rādīja laika intervālu no 1030. līdz 1160. kal. g. pēc Kr. (Tln-3062). Turpat VII izrakumu laukuma stūrī konstatēta kādas pamatzemē 10–15 cm iedziļinātas celtnes vieta. 60 cm dziļumā paņemtais kokogļu paraugs deva datējumu 1040.–1220. kal. g. pēc Kr. (Tln-3060). Līdzīgu datējumu – 1040.–1220. kal. g. pēc Kr. uzrādīja arī kokogļu paraugs Tln-3064, ko ieguva no blakus esošajā VIII izrakumu laukumā atklātās celtnes vietas 140–150 cm dziļumā zem 16.–17. gs. sabērtā plakuma malas stiprinājuma slāņa. Tā pa daļai bija ierakta pilskalna nogāzē un acīmredzot jāuzskata par pilskalna aizsardzības būvju sastāvdaļu. Pie šī paša laika objektiem pieder arī no akmeņiem krauts krāsns paliekas IV izrakumu laukumā. Kokogļu paraugs Tln-3059 deva datējumu 1040.–1220. kal. g. pēc Kr.

Atgriežoties pie pilskalna apdzīvotības posma dzelzs laikmetā, jākonstatē, ka neviens no kokogļu datējumiem nenorāda vidējo dzelzs laikmetu, lai gan par to liecina daži atradumi – ažūras bronzas ripasaktas fragments,¹¹ dzelzs rotadatas ar lodveida galvu fragments,¹² ovālais šķīļamakmens,¹³ domājams, arī dzelzs iedzītņa bultas gals.¹⁴ Acīmredzot laikā no 5.–6. gadsimta līdz 9. gadsimtam pilskalns bija vāji apdzīvots. Tajā pašā laikā ne datētie kokogļu paraugi, ne atrastās senlietas nedod nekādas liecības par pilskalna apdzīvotību agrajā dzelzs laikmetā. Kā liecina lielākā daļa kokogļu paraugu datējumu un atrasto senlietu (to skaitā monētu) hronoloģija, pilskalns visintensīvāk bijis apdzīvots laikā no 10. līdz 12. gadsimtam un uzskatāms par ievērojamu sava laika centru. Tieši šajā laikā pie pilskalna izveidojās plaša apmetne ar senpilsētas pazīmēm. Vienā no apmetnes pārbaudes izrakumu laukumiem atklāja iedziļinātas celtnes vietu. 70 cm dziļumā paņemtais kokogļu paraugs Le-6684 deva datējumu 985.–1025. kal. g. pēc Kr. Tam pretī nerunā arī atrastās senlietas, kas pārsvarā datējamās ar 11.–12. gadsimtu. Šķiet, ka pilskalns beidzis pastāvēt 12. gadsimtā, jo starp atrastajām senlietām nav tādu, kuras nepārprotami varētu datēt ar 12. gadsimta otro pusi vai 13. gadsimtu. Šādu datējumu apstiprina arī atrastās keramikas sastāvs – uz podnieka ripas darināto māla trauku lausku skaits veidoja tikai 3%. Tiesa, dažu dzelzs laikmeta objektu kokogļu paraugu datējumi kā pašu vēlāko norāda 1220. kal. g., tātad 13. gadsimtu. Tomēr, ievērojot analīžu uzrādīto laika intervālu

1040.–1220. kal. g., pilskalna beigu datējums 12. gadsimtā var būt pieņemams. Par to netieši liecina arī rakstīto avotu dati. 1230. gada līgumā starp Ventas lejteces kuršiem un pāvesta legātu Balduīnu no Alnas, tāpat arī 1253. gada līgumā starp Vācu ordeni un Kurzemes bīskapu par sešu kuršu zemju sadalīšanu ir minēta virkne vietu, no kurām dažas var lokalizēt Padures pilskalna apkārtnē, – Ķimale,¹⁵ Tigve,¹⁶ Nabes ezers.¹⁷ Tajā pašā laikā šajos dokumentos nav tādu apdzīvotu vietu nosaukumu, kurus droši varētu attiecināt uz Padures pilskalnu un apmetni. Acīmredzot šo līgumu sastādīšanas laikā 13. gadsimta pirmajā pusē minētais centrs vairs nav pastāvējis.

Puzes pilskalns (Ventspils novada Puzes pagastā) pārstāvēts ar vienu radioaktīvā oglekļa datējumu. Izrakumus 2002. gadā tur vadīja Andrejs Vasks un Armands Vijups.¹⁸ Pilskalns atrodas 1 km uz dienvidrietumiem no Puzes baznīcas mežā kādas Puzes ezerā ietekošas meliorētas upītes dienvidu krastā. Agrāk nepētītais pilskalns piešķaitāms nelieliem nocietinājumiem – tā plakums tikai 600 m² liels. Plakuma rietumu malā uzbērts mazs valnītis, kura ziemeļu galā pie nogāzes bijusi ieeja plakumā. Plakuma dienvidaustrumu daļā pie nogāzes izpētīja 34 m² lielu laukumu. Plakumā kultūrslāņa biezums bija 0,3 m, bet malā pie nogāzes, kur, veicot kalna dabiskās virsmas izlīdzināšanu un plakuma apbūvējamās daļas paplašināšanu, bija sārta nepieciešamā grunts, slāņa biezums sasniedza 0,7–0,9 metrus. Atklāja divas pamatzemē 0,2–0,3 m iedziļinātu celtņu vietas. Viena no tām bijusi 3,5×4 m liela gulbūve, kas atradās pie nogāzes un tāpēc uzskatāma par plakuma perimetrālās apbūves sastāvdaļu. Atrastās senlietas un keramika liecināja, ka pilskalns pastāvējis 12. un 13. gadsimtā. Nodegušās celtnes vietā 20 cm dziļumā paņemtais kokogļu paraugs Le-6685 norādīja laika intervālu no 1220. līdz 1275. kal. g. pēc Kr. Šādu datējumu apstiprina gan atrastās senlietas, gan arī uzietais bronzas rotu depozīts. 2003. gadā depozītu sīkāk analizēja A. Vijups un secināja, ka tas atradies celtnē, kas gājusi bojā ugunsgrēkā 13. gadsimta vidū vai otrajā pusē, iespējams, vēlā rudenī vai ziemā.¹⁹ Svarīgi atzīmēt, ka šajā gadījumā arheoloģiskais datējums pilnībā sakrīt ar radioaktīvā oglekļa analīzes uzrādīto rezultātu.

Tabula

¹⁴C DATĒJUMU SARAKSTS

Piemineklis, izrakumu gads	Parauga ņemšanas vieta	Paraugs	Laboratorijas šifrs	Absolūtais vecums pēc ¹⁴ C	Kalibrētais vecums pr. Kr. / pēc Kr. (1σ)*	Arheoloģiskais periods
Vendzavu apmetne, 2000. g.	10. laukums, 4. objekts	kokogles	Ua-34544	8160±60	7290.–7270. (4,1%); 7260.–7220. (7,8%); 7190.–7060. (56,2%) g. pr. Kr.	vidējais mezolīts
Celmu apmetne, 2001. g.	mītnes vieta (1 objekts, 21. paraugs)	kokogles	Tln-2917	7510±80	6450.–6340. (47,6%); 6320.–6260. (20,6%) g. pr. Kr.	vidējais mezolīts
Sārņates apmetne, 1949. g.	I _D mītne ("III tranšeja"), kv. II–III/3, 50 cm dziļumā	piedegums uz māla trauka lauskas ar zobiņu ornamentu, inv. nr. A 11416:42	Ua-33828	5480±40	4365.–4320. (47,3%); 4295.–4265. (20,9%) g. pr. Kr.	agrais / vidējais neolīts
Piedāgu apmetne, 2002. g.	1. pārbaudes tranšeja, pavards slāni ar lauskām (apvienoti 2 paraugi)	kokogles	Tln-2922	5190±95	4230.–4200. (4,6%); 4170.–4090. (10,6%); 4080.–3930. (42,0%); 3870.–3810. (11,0%) g. pr. Kr.	vidējais neolīts

Piemineklis, izrakumu gads	Parauga ņemšanas vieta	Paraugs	Laboratorijas šifrs	Absolūtais vecums pēc ¹⁴ C	Kalibrētais vecums pr. Kr. / pēc Kr. (1σ)*	Arheoloģiskais periods
Sārnates apmetne, 1958. g.	R _z /R _D mītne, viens no pavarciem (10. paraugs)	kokogles	Tln-2918	4570±65	3500.–3460. (7,5%); 3380.–3310. (21,0%); 3300.–3260. (2,6%); 3240.–3100. (37,1%) g. pr. Kr.	vidējais neolīts
Padures pilskalns, 2003. g.	I laukums, 3. kārtā, kv. 3–4/D–E, 50 cm dziļumā, pavaris	kokogles	Le-6682	2890±100	1260.–1230. (2,7%); 1220.–970. (60,3%); 960.–930. (5,2%) g. pr. Kr.	bronzas laikmets
Celmu apmetne, 2001. g.	4. pavaris (17. paraugs)	kokogles	Tln-2916	2813±80	1110.–1100. (1,5%); 1080.–890. (58,5%); 880.–840. (8,2%) g. pr. Kr.	bronzas laikmets (datējums neatbilst arheoloģiskajam materiālam)
Priednieku apmetne, 2004. g.	III laukums, 1. kārtā, kv. 2/2	kokogles	Tln-2982	2346±85	740.–690. (7,4%); 660.–650. (1,5%); 550.–350. (51,7%); 290.–230. (7,5%) g. pr. Kr.	bronzas / senākais dzelzs laikmets
Priednieku apmetne, 2004. g.	I laukums, 1. kārtā, kv. 11–12/1–2, bedre	kokogles	Tln-2981	2531±60	800.–730. (21,7%); 690.–660. (10,7%); 650.–540. (35,8%) g. pr. Kr.	bronzas laikmets

Piemineklis, izrakumu gads	Parauga ņemšanas vieta	Paraugšs	Laboratorijas šifrs	Absolūtais vecums pēc ¹⁴ C	Kalibrētais vecums pr. Kr. / pēc Kr. (1σ)*	Arheoloģiskais periods
Lāmu I apmetne, 2004. g.	5. pārbaudes tranšeja, koks tieši virs mizu slāņa	slapja koksne: oša stumbrs	Tln-2920	1410±60	580.–670. (68,2%) g. pēc Kr.	vidējais dzelzs laikmets
Padures pilskalns, 2005. g.	III laukums, 5. kārtā, kv. 6-7/A-B, 75 cm dziļumā, pavards	kokogles	Tln-3058	1132±55	820.–840. (3,8%); 860.–990. (64,4%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets
Padures pilskalns, 2007. g.	VIII laukums, 4. kārtā, kv. 3-4/C, 55-65 cm dziļumā, krāsns	kokogles	Tln-3063	1091±65	890.–1020. (68,2%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets
Padures pilskalns, 2007. g.	VII laukums, 2. kārtā, kv. 4-5/A, 40-70 cm dziļumā, bedre	kokogles	Tln-3061	1034±55	890.–920. (9,4%); 940.–1040. (58,8%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets
Padures pilskalna apmetne, 2003. g.	I laukums, 4. kārtā, 70 cm dziļumā, iedziļināta celtnē	kokogles	Le-6684	1025±30	985.–1025. (68,2%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets
Padures pilskalns, 2003. g.	II laukums, 4. kārtā, kv. 6/A, 55 cm dziļumā, celtnes vieta	kokogles	Le-6683	985±30	1010.–1050. (38,6%); 1090.–1150. (29,6%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets

Piemineklis, izrakumu gads	Parauga ņemšanas vieta	Paraugs	Laboratorijas šifrs	Absolūtais vecums pēc ¹⁴ C	Kalibrētais vecums pr. Kr. / pēc Kr. (1σ)*	Arheoloģiskais periods
Padures pilskalns, 2007. g.	VII laukums, 2.-3. kārtā, kv. 3-4/C, pavards	kokogles	Tln-3062	923±55	1030.-1160. (68,2%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets
Padures pilskalns, 2005. g.	IV laukums, 5. kārtā, kv. 6-7/C-D, 65 cm dziļumā, krāsns	kokogles	Tln-3059	889±60	1040.-1100. (24,0%); 1110.-1220. (44,2%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets / viduslaiki
Padures pilskalns, 2007. g.	VII laukums, 4. kārtā, kv. 1-2/D, 60 cm dziļumā, bedre	kokogles	Tln-3060	887±65	1040.-1100. (23,7%); 1110.-1220. (44,5%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets / viduslaiki
Padures pilskalns, 2007. g.	VIII laukums, 5. kārtā, kv. 7-8/B-C, 140-150 cm dziļumā, iedziļināta celtnē	kokogles	Tln-3064	886±60	1040.-1100. (23,3%); 1120.-1220. (44,9%) g. pēc Kr.	vēlais dzelzs laikmets / viduslaiki
Puzes pilskalns, 2002. g.	I laukums, 1. kārtā, 20 cm dziļumā, celtnes vieta	pārogļojušies graudi	Le-6685	770±40	1220.-1275. (68,2%) g. pēc Kr.	viduslaiki

* Iekavās varbūtība, ka patiesais vecums ir šajā intervālā.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Kalibrēšanas programma pieejama internetā: <http://c14.arch.ox.ac.uk/>. Par ¹⁴C datējumu kalibrēšanu sk.: Arheoloģija un etnogrāfija. – Rīga, 2003. – 21. laid. – 7. lpp.
- ² *Bērziņš V.* Mezolīta apmetne Užavas Vendzavās // Ventspils muzeja raksti. – Rīga, 2002. – 2. sēj. – 30., 31., 38. lpp.
- ³ *Murniece S., Kalniņa L., Bērziņš V., Grasis N.* Environmental change and prehistoric human activity in Western Kurzeme, Latvia // PACT. – 1999. – Vol. 57. – P. 54.
- ⁴ Agrāk nesekmīgi mēģināts ar ¹⁴C metodi datēt kaula un zoba paraugus no Vendzavu apmetnes teritorijā atsegtā apbedījuma. Izrādījās, ka no skeleta pilnībā izskalota datēšanai nepieciešamā organiskā frakcija.
- ⁵ *Grasis N., Ziediņa E.* Arheoloģiskie izrakumi Celmu mezolīta un vēlā neolīta apmetnē // Arheologu pētījumi Latvijā 2000. un 2001. gadā. – Rīga, 2002. – 23.–32. lpp.
- ⁶ *Bērziņš V.* Sārnotes apmetnes keramikas klasifikācija un statistiska analīze // Arheoloģija un etnogrāfija. – Rīga, 2003. – 21. laid. – 63. lpp.
- ⁷ *Vasks A.* Arheoloģiskie izrakumi pie Ventas // Arheologu pētījumi Latvijā 2004. un 2005. gadā. – Rīga, 2006. – 64.–67. lpp.
- ⁸ *Virse I.* Par dažiem atradumiem Vērgales Ošeniņu kapulaukā // Latvijas arheoloģija. Pētījumi un problēmas. – Rīga, 2002. – 192. lpp.
- ⁹ *Asaris J., Vasks A.* Arheoloģiskie izrakumi Padures pilskalnā un apmetnē // Arheologu pētījumi Latvijā 2002. un 2003. gadā. – Rīga, 2004. – 19.–23. lpp.; *Vasks A.* Arheoloģiskie izrakumi pie Ventas // Arheologu pētījumi Latvijā 2004. un 2005. gadā. – Rīga, 2006. – 67.–72. lpp.; *Vasks A.* Arheoloģiskie izrakumi Padures (Beltu) pilskalnā 2006. un 2007. gadā // Arheologu pētījumi Latvijā 2006. un 2007. gadā. – Rīga, 2008. – 63.–70. lpp.
- ¹⁰ *Urtāns V.* Senākie depoziāti Latvijā (līdz 1200. g.). – Rīga, 1977. – 58., 59. lpp.
- ¹¹ *Vasks A.* Arheoloģiskie izrakumi pie Ventas. – 69. lpp., 1. att.: 7.
- ¹² Turpat. – 69. lpp., 1. att.: 8.
- ¹³ Turpat. – 69. lpp., 1. att.: 5.
- ¹⁴ Turpat. – 69. lpp., 1. att.: 15.
- ¹⁵ Senās Latvijas vēstures avoti / Izd. A. Švābe (turpmāk – SLVA). – 1. burtn. – Rīga, 1937. – Dokuments nr. 162; 141., 142. lpp.; 2. burtn. – Rīga, 1940. – Dokuments nr. 358; 332. lpp.
- ¹⁶ SLVA. – 2. burtn. – Dokuments nr. 358; 332. lpp.
- ¹⁷ Turpat.
- ¹⁸ *Vasks A.* Arheoloģiskie izrakumi Puzes pilskalnā // Arheologu pētījumi Latvijā 2002. un 2003. gadā. – Rīga, 2004. – 41.–43. lpp.
- ¹⁹ *Vijups A.* Puzes pilskalna depoziāts // Ventspils muzeja raksti. – Rīga, 2003. – 3. sēj. – 15.–33. lpp.

*Valdis Bērziņš, Normunds Grasis, Andrejs Vasks,
Egita Ziediņa*

NEW ¹⁴C DATINGS FOR ARCHAEOLOGICAL SITES IN WESTERN LATVIA

Summary

Presented in this paper are 20 conventional and accelerator radio-carbon dates obtained for eight prehistoric sites in western Latvia in 2004–2007 (Figs 1–3, Table).

The earliest of these dates was obtained for the Mesolithic site of Vendzavas, in Užava Parish of Ventspils District (Ua-34544; 7290–7060 cal. BC), excavated under the direction of Valdis Bērziņš. The charcoal sample comes from a pit beneath the ploughsoil, where flint blades and flakes were found together with human and animal bones. Hitherto, the site had been dated to the Late Mesolithic, based on the assumption that this location had become habitable only after the initial Littorina Sea transgression. However, the new date, which needs to be confirmed by additional dating, indicates occupation in the Middle Mesolithic, corresponding to the previous stage of the Baltic Sea basin – Lake Ancylus.

A Middle Mesolithic date (Tln-2917; 6450–6260 cal. BC) has also been obtained for charcoal from the area of a dwelling at the nearby Mesolithic/Late Neolithic site of Celmi. Charcoal from a hearth by the dwelling was dated as well, but in this case the result indicates the Late Bronze Age (Tln-2916; 1110–840 cal. BC). There is no archaeological explanation for such a date, since no material from this period has been found at the site.

There are two new dates on material from the excavation directed by Lūcija Vankina at the Neolithic site of Sārnate, in the same area. Residue on a sherd of Early Sārnate Ware from Dwelling I_D, decorated with tooth stamp, has given what is so far the earliest Neolithic date from western Latvia (Ua-33828; 4365–4265 cal. BC). The second date is for charcoal collected in 1958 from one of the four hearths of Dwelling R_Z/R_D. The result corresponds to the previously obtained dates from the dwellings with Late Sārnate Ware (Tln-2918; c. 3500–3100 cal. BC), but since the provenience is not entirely clear, it is difficult to interpret.

The first date from western Latvia pertaining to the Comb Ware Culture (Tln-2922; 4230–3810 cal. BC) comes from the recently discovered site of Piedāgi in Ance Parish of Ventspils District, where trial excavation was undertaken by Egita Ziediņa. The charcoal sample relates to the earliest occupation layer in Test Pit 1, and is associated with a hearth and a dense scatter of Comb Ware.

Two dates have been obtained for the Priednieki site, in Ziras Parish of Ventspils District, excavated under the direction of Andrejs Vasks in 2004. Occupation at the site relates to three phases: the Mesolithic;

the Late Bronze Age/Earliest Iron Age; and the Iron Age. Both dates on charcoal samples, one from a hearth in the corner of a house (Tln-2982; 740–230 cal. BC) and the other from a pit containing mainly striated pottery (Tln-2981; 800–540 cal. BC), relate to the second phase of occupation.

Also submitted for dating was waterlogged wood from the area of the recently discovered Mesolithic settlement site of Lāmas I, in Medze Parish of Grobiņa District, where trial excavation was carried out under the direction of Egita Ziediņa in 2004. The sample, from the trunk of an ash tree immediately overlying a layer of bark in the boggy part of the site, produced a date not in the Mesolithic, but in the Middle Iron Age (Tln-2920; 580–670 cal. AD), which corresponds to the age of the Ošenieki barrow cemetery, immediately on the opposite side of Ploce Bog.

Nine dates have been obtained for Padure Hillfort in Padure Parish of Kuldīga District, excavated under the direction of Andrejs Vasks in 2003 and 2005–2007. Three occupation phases can be distinguished on the basis of the archaeological material: Early Metal Age, Middle–Late Iron Age, and historical.

One date, on charcoal from a hearth, relates to the first period of occupation. This Middle Bronze Age date (Le-6682; 1260–930 cal. BC) is the earliest date so far for a hillfort in western Latvia.

The remaining eight dates are Late Iron Age. There is no evidence, artefactual or from radiocarbon dates, of Early Iron Age settlement. Even though there are some Middle Iron Age finds, it seems that during this time the hillfort was sparsely inhabited. Both the radiocarbon dates and the artefacts (including coins) indicate that the most intensive occupation was in the 10th–12th centuries, when this would have been an important centre. At this time, a major settlement, with features of an early town, developed next to the hillfort. Trial excavation was conducted here under the direction of Jānis Asaris in 2003. A charcoal sample from a sunken house in the settlement gave a date of 985–1025 cal. AD (Le-6684), and the artefact finds date mostly from the 11th–12th centuries. It seems the hillfort was abandoned in the 12th century, considering the absence of artefacts clearly dateable to the second half of the 12th or the 13th century.

There is a single date for Puze Hillfort, in Puze Parish of Ventspils District, excavated in 2002 under the direction of Andrejs Vasks and Armands Vijups. A charcoal sample from a burnt-down building gave a date of 1220–1275 cal. AD (Le-6685), corresponding to the date of the artefact finds and to a hoard from the hillfort.